ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԻԿԵՑԻ

—

Մայիսի 26-ին

Ներկայ տարվայ «Մշակի» № 71 «Թանգութիւնը Թիֆլիսում» և № 78 «Քաղաքային ինքնավարութիւն» պատուական և հասարակութեան բարօրութեան համար մտածած և գրած առաջնորդող յօդուածները չատ յարմար ժամանակին լոյս տեսան Ախալցխայի համար, և մենք խորհուրդ ենք տալիս մեր համաքաղաքացիներին ծանր և լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այդ առողջամիտ յօդուածների վրա, որոնք միայն ցանցառ և խենթ մարդիկների և նրանց նմանների համար անմիտ են և անխելք. այսպէս, թող ախալցխացիք լաւ կարդան այդ յօդուածները և զգուշանան, եթէ ոչ վերջը չարչար կը պատժվեն և կը զղջան—բայց այն ժամանակ արդէն ուշ կը լինի։ Պարզենք մեր միտքը։ Այս տարվայ յուլիս ամսի սկիզբներին Ախալցխայում լինելու է Նոր ընտրութիւն ձայնաւորների, քաղաքային վարչութեան անդամների և քաղաքագլխի. ընդհանրապէս յայտնի է, որ մեզանում ամբոխը իր ընտրողական քուէն տալիս է ոչ թէ նորան, որ արժանի է ընդունակ է քաղաքային վարչութեան մէջ գործող լինելու, այլ նորան ով հարուստ է և աղա, և մի և նոյն ժամանակ ժողովրդին հարստահարող չարչի, անամօթ, խարդախ, տգրուկի նման ժողովրդի արիւնը ծծող և աղայական բարձրութիւնից արհամարհական հայեացք ձգող ռամիկ վրա։ Այդպիսի աղաներից և իրանց արիստոկրատներ կարծողներից մեր քաղաքը բացի մեծամեծ վնասներից և ամենաչնչին օգուտ չէ կարող սպասել, որովհետև, կրկնում ենք «Մշակի» հետ. „քաղաքային վարչութեան գործողները պէտք է խնայէն բոլորովին անկախ մարդիկ լինեն և իրաւունք չը պէտք է ունենան միմեանց թէ անմիջապէս ուրիշ գործերով զբաղվելու։ Եթէ ոչ զանազան աֆէէրներով և չանուէտ արդիւնագործութեամբ զբաղվելով, նրանք կորցնում են իրանց հեղինակութիւնը զանազան աֆերիստների, չարչիների, մանր հարստահարողների, կաչառք տուողների աչքում։“

Մաքուր ճշմարտութիւն չէ այդ միտքը, սիրելի քաղաքացիք. ասացէք խնդրեմ, ինչ կը լինէր ձեր վիճակը, եթէ մեր այժմեան քաղաքագլուխը չէր լինի պ. Գեղամեանցը և կը լինէր մի հարուստ կալուածատէր, որ ունենար մեծ քանակութեամբ ցորեն. ինչ, դուք կարծում էք թէ այն ժամանակն էլ պուդը 2 ր. 40 կ., ալիւր կարող էինք ձեռք բերել, ինչպէս այժմ, թէ աղա և ցորենատէր ինքնավարութեան ղեկավարների շնորհիւ ալիւրի պուդը բարձրացած կը լինէր 5—6 բուլլի լաւ մտածեցէք, թէ այս թանգութիւնն ժամանակ մեր անգործ աղաները ինչ կեղտոտ և ցած միջոցներով ուզում էին խեղճ ժողովրդի վերջի կոպէկն էլ խլել և իրանց որդնոտած ալիւրը տասնապատիկ գնով սաղցնել հասարակութեան վրա։

Մի ուրիշ կէտ ևս, որ չէ կարելի առանց ուշադրութեան թողնել, տգէտ ժողովուրդը, որ օրէնքից ոչինչ տեղեկութիւն չունի, յաճախ ամեն մէկ գործի համար դիմում է ուրվագային կալուածպարպվին բերանացի խորհուրդներ հարցնելու և կարծիք իմանալու համար. ի մեծ պատիւ մեր այժմեան քաղաքագլուխ պ. Գեղամեանցին, պէտք է ասենք որ պարոնը ոչ թէ ամեն սիրով և յօժարութեամբ լսում է իրան բազմաթիւ դիմողներին թէ ուրվագայում և թէ իր սենեկան ասելը, այլ մինչև անգամ աղքատների համար խնդիրներն ինքն է գրում, ոտքով նրանց հետ միասին գնում է նրանց հողերը տեսնելու, չափելու, որպէս զի ստուգէ թէ իրաւի այդքան է նրանց հողը, թէ դրացի հարուստ աղան այդ խեղճերի հողերից յափշտակել է, և այլ այսպիսի հարիւրաւոր դէպքեր. բայց եթէ ժողովրդական պ. Գեղամեանցի տեղը կը լինէր ամբարտաւան արիստոկրատ աղա, յայտնի է որ այդպիսի դէպքերում ժամերով սպասեցնել կը տար իր խորհուրդին դիմող խեղճերին կամ խնդրատուներին և չատ անգամ էլ չընդունելով նրանց կանպատվեր և կը վռնդէր։ Այդպիսի կոպիտ վարմունքներ մեր աղաների կողմից պատմելիք, փառք Աստուծոյ, չատ են տեսել. ուրեմն թող այդ օրինակելից լաւ խրատվեն և ընտրեն քաղաքային վարչութեան այնպիսի անդամներ, որոնց սրտերին ավելի մօտ են հասարակութեան չարները և որոնք բոլորովին անկախ մարդիկ են, և ոչ թէ կապալառներ և չարչի աղաներ։

Ինչ վերաբերում է Նոր քաղաքագլխի ընտրութեան, մեր համեստ խորհուրդն էր, խնդրել և հանձնել պ. Գեղամեանցին դարձեալ մնալու իր պաշտօնի մէջ, քանի որ նորան արժանի յայտնող չէ մէկին չտենք. և թէկ պարոնը վաղուց ներկայացրել է իր հրաժարականի խնդիրը այնտեղ, ուր հարկն է, բայց յոյս ունենք, որ կը զիջանի ժողովրդի խնդիրքին, և տեսնելով հասարակութեան կողմ համակրութիւնը դէպի ինքը, խրախուսված, դարձեալ իր վրա կառնէ քաղաքագլխի ծանր պաշտօնը, որ այնքան վայել է իրան։

Դ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մի երիտասարդ, որ ուսում է առել Կ. Պոլսի ամենաչնչին դպրոցներում, խնդրում է մեզ յայտնել, որ կը կամենար մասնաւոր տներում դասեր տալ հայերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն և թիւրքերէն լեզուներից և նոյնպէս մաթեմատիկայից։ Ցանկացողները կարող են դիմել Կրկիա (Աչքի դիմաց) № 2 տան մէջ։

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք «Հիմնական դիդակտիկական կանոններ» վերնագրով Ա. Դիմաէրքի գործի հայերէն թարգմանութիւնը, թարգմանիչը Հ. Ղուկասեանցն է։ Գիրքը տպված է Ակէքսանդրապոլում, Գ. Լեանոյեանցի տպարանում ներկայ 1880 թուին և արժէ 40 կոպէկ։ Գրքի մասին կը խօսենք։ Շնորհաւորում ենք Ակէքսանդրապոլը, որ ունի այսպիսի գեղեցիկ տպարան։

—

«Մշակին» կէս տարով գրվել ցանկացողները, կարող են գրվել ներկայ ամսից։ Կէս տարվայ բաժանորդագինը 6 բուլլի է։

—

Ֆրանսիական «Temps» լրագիրը հաստատում է այն լուրը, որ մեր ծանօթ Շարլ դը-Կուտուլի Նը-ղանպկիլ է ֆրանսիական հիւպատոս Թիֆլիսում։

—

Նիժնի ստացանք 15 բուլլի յօդուած վանի սովալների հետաքրքիր անձնագրերից։ Ուստի Ռէյնկ 1 ր., Մարտիրոս Հայրապետեան 1 ր., Մնացականեան Յովսէփեան 1 ր., Դաւիթ Դամիրչեանց 1 ր., Գաբրիէլ Կիրակոսեանց 50 կ., Խաչի Պետրոսեան 50 կ., Սարգիս Յարութիւնեան 50 կ., Գալուստ Մեչպանց 50 կ., Օհանեան 50 կ., Աւետիսեան 50 կ., Բաբասեանեան 50 կ., Մաղիկեան 50 կ., Գաթիեան 50 կ., Մարբեան 50 կ., Յովսէփեան 50 կ., Կարապետեան 50 կ., Զէյդանեան 50 կ., Վարդանեան 50 կ., Քանիեան 50 կ., Վաղիրեան 50 կ., Երեմեան 50 կ., Խալաթեան 50 կ., Վլասեան 25 կ., Թարիանեան 25 կ., Փիրալեան 25կ., Մաղիկեան 25 կ., Քանեան 25 կ., Քանեան25 կ., Խաղփայեան 25 կ., Մարկոսեան 25 կ., Լենդանեան 15 ր.։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի Զուզուրէթ թաղում Տէր-Մկրտչեանցի և Վարդենի տների առջև անձրևների հեղեղից պատճառվել է մի սարգին պատառուածք, որ տանում է դէպի Նոյն փողոցի տակ անմաքրութեան խողովակը։ Ը նպատելով, որ ահա մի քանի չաթաթ է, որ այդ պատառուածքը յայտնվել է, բայց ոստիկանութիւնը նրա վրա ուշադրութիւն չէ դարձնում. վերջին անձրևի ժամանակ այնտեղից վազող հեղեղը տարաւ իր հետ մի ռուս արհեստաւորի և գցելով Նոյն պատառուածքի մէջ՝ խեղդեց։

—

ՄԵՏՂԱՐԱԳԻՒՈՒՅՑ մեզ հաղորդում են, որ տեղային մի ակ արժանաւոր քահանան վախճանված լինելով, այժմ հանդուցեալի փոխարէն մի ուրիշը ձեռնադրել տալու համար հասարակութիւնը երկու կուսակցութեան է բաժանվել, որոնց մէջ մեծ երկպառակութիւն է ծագել։ Կուսակցութիւններից մէկը ցանկանում է ձեռնադրել տալ տեղային դպրոցի վարժապետներից մէկին, որ աւարտել է Ներսիսեան դպրոցում և աւելի յարմարութիւն ունի կոչված պաշտօնին, իսկ միւս կուսակցութիւնը կամենում է ձեռնադրել տալ մի գիմնազիստի, որ հարիւ իր անունը գրել գիտէ և

մէջ։ Նա գտնում էր իրան որպէս մի բոլորովին վայրենի, որը աւելի քաղաքակրթված հասարակութեան մէջ տանջվում է, թէ ինչու ինքը անտաշ և անկիրթ մնաց, թէ ինչու ինքը չէր կարող այնպէս խօսել, այնպէս դատել և այնպէս պահել իրան, որպէս միւսները։ Այդ ինչ հրաչք էր։ Ցանուտէր թաչի տոնը, անցնելով դարերի բովի միջից, զուլել, մաքրվել և կերպարանափոխվել էր, ստանալով մի նոր և ազնիւ սերունդ։

Վարդանը և իր հիւրկալը միասին գնում էին գիւղի փողոցով։ Նրանց մօտից անցնում էին մաքուր և պարզ կերպով հագնված չինական հիներները, իւրաքանչիւրը ձեռքին հիւսելով մի բան, և նրանց տղամարդիկը գործաւորի հագուստով։ Ոչ մէկը անգործ չէր, ամեն մարդ իր զբաղմունքն ունէր։ Զարմանում էր Վարդանը տեսնելով, թէ որքան փոխվել էր կեանքը, թէ որքան վայելուչ կերպարանք էր ստացել Նաւ Աւագվայ գեղեցկական կոչառութիւնները այլ նս չէին երևում. ամեն տեղ շնչում էր կրթութեան ոգին իր ներսի, կենսագործող զօրութեամբ։ Մի բան որ մնացել էր անփոփոխ, դա էր հայկական խստը—լեզուն։ Բայց որքան մշակվել, որքան կոկվել էր այդ լեզուն, և որքան գեղեցիկ դարձուածներով այժմ հնչում էր նա հայ մարդու բերանում։

Վարդանը իր հիւրկալի հետ այժմ գանվում էին գիւղից դրսում։ Դէպի ամեն կողմ, ուր և նայում էր Վարդանը, երևում էին հարուստ ագարակներ, գեղեցիկ այգիներ, լաւ մշակված դաշտեր և ճոխ արօտամարգեր։

Նրանք անցան մի գործարանի մօտից, որտեղ տախտակներ էին սղոցում։ Այստեղ գործում էին գլխաւորապէս մեքենաներ և չոգին։ Սղոցարանը մասամբարարում էր բոլոր գիւղերի և մերձակայ

քաղաքի համար տախտակներ զանազան ձևերով և զանազան մեծութեամբ։

—«Այդ ումն է պատկանում, հարցրեց Վարդանը։

—«Մեր գիւղում, ինչ գործարան որ տեսնելու լինէք, առանձին մարդու սեպհականութիւն չէ, պատասխանեց նրա հիւրկալը,—գործարանները այստեղ պատկանում են գիւղական համայնքին, ամեն մի գիւղացի մասն ունի նրանց մէջ։ Գերանները ստացվում են մերձակայ անառաջներից, որոնք նոյնպէս գիւղացիների սեպհականութիւն են։

Նրանք անցան սղոցարանից։

—«Ես այդ ահագին չինուածքը, ցոյց տուեց Վարդանի հիւրկալը,—դա պանդագործութեան գործարան է. այստեղ պատրաստվում է մեր գաւառի ամենաշնորհի պանիրը. դա նոյնպէս պատկանում է գիւղական համայնքին։ Իւրաքանչիւր գիւղացի ներկայացնում է այստեղ իր անասունների ստացած կաթը, և ընդհանուր արդիւնքի բաժանման ժամանակ, նրա համեմատ ստանում է կամ պանիր կամ արծաթ։

Նրանք գտնվում էին այժմ դաշտում. Հասունացած հունձքը արտերից քաղվում էր, բայց քաղվում էր ոչ թէ գիւղացու մանգաղով կամ գերանդիով,—այստեղ նոյնպէս գործում էր մեքենան, որ մենակ հարիւրաւոր մշակների գործ էր կատարում։ Ահա ինչ էր նշանակում հեշտացնել ապրանութիւնը.—այժմ հասկանում էր Վարդանը։

Նրանք անցան մի ահագին չինուածքի մօտից, դա ալորիք էր։ Այստեղ նոյնպէս հեշտացրած էր աշխատանքը և ջրի փոխարէն գործում էր չոգին։ Բազմաթիւ գիւղերի ցորենը այս հիմնարկութեան մէջ աղացվում էր, և մաքուր, ճերմակ պէս սպիտակ ալիւրը վաճառանանվում էր դէպի օտար երկրները։ Դա նոյնպէս պատկանում էր գիւղական համայնքին։

Բայց մի բան, որ աւելի զարմացնում էր Վարդանին, այդ այն էր, որ բոլոր գիւղացի բանուորները, որտեղ և հանդիպում էին նրան, աչքի էին ընկնում իրանց համարձակութեամբ, անձնավստահութեամբ և պրական անվեհերութեամբ։ Կարծես, դրանք անվեղ և մեծացել էին կատարեալ ազատութեան մէջ, կարծես, դրանք երբէք թուրքի ապտակը չէին կերել, կամ քրդի նիզակը միանգամ գոնէ չէր վախեցրել նրանց։ Դա տեսնում էր, որ այդ ազիատաց բազմութիւնը ընդունակ էր Տարկը պահանջած ժամանակ, թողնել բանը և արօրը, և նրանց փոխարէն զէնք կրել, և նոյնպէս սմուտ, և նոյնպէս յաջողակ կերպով գործ ածել։

—«Պատերազմի ժամանակ այդ մարդիկը զինուոր են դառնում, ասաց Վարդանի հիւրկալը,—ախատանքը մեծ մասամբ դադարում է, և այս պատճառով պատերազմը միշտ կորստաբեր հետևանքներ է ունենում մեր երկրի համար, թէև նա ունենում է և իր առանձին օգուտները...

Անցնելով դաշտերից, նրանք դարձեալ մօտեցան գիւղին։ Նրանց առջև դրած էր մի Նոր հիմնարկութիւն։ Դա աւելի նման էր այն չէնքերին, որ կառուցված են լինում օրինակելի ագարակների մէջ։

—«Այդ մեր գիւղատնտեսական դպրոցն է, ասաց Վարդանի հիւրկալը։—Այն, որ տեսաք ագուռտան, տարբական ուսումնարան էր։

Այս ինչ դպրոց էր, այսպիսի դպրոց Վարդանը երբէք չէր տեսել, թէև ինքն էլ մի ժամանակ վարժապետ էր եղել։ Նա բոլանդակում էր իր մէջ գիւղական անասնութեան վերաբերեալ բոլոր պարագաները։ Դրա ահագին չինուածքն առջև տարածված էր ընդարձակ ագարակ զանազան բաժանմունքներով, որ մշակվում էին աշակերտների և աշակերտուհիների ձեռքով։ Աշխարհի համարեա բոլոր բոյսերի, տունկերի և ծաղիկների անսպիտ կային այնտեղ զանազան օրինակներ։ Այստեղ գիրքը և մեռած տառը աւելի չէին զբաղեցնում ուսանողներին։ Ամեն ինչ սովորում էին նրանք բընութեան հրաչալի գրքի մէջ։ Այստեղ որոշեալ ժամերում ուսանողները պարապվում էին մարմնամարզութեամբ և զէնք գործ ածելու վարժութիւններով։ «Ահա այսպիսի դպրոցը կը պատրաստէ լաւ երկրագործ և լաւ զինուոր, մտածում էր Վարդանը։

Վարդանը չնորհակալութիւն յայտնելով իր հիւրկալին, բաժանվեցաւ նրանից։ Այժմ ուր պէտք էր գնալ, ինքն էլ չը գիտէր։ Նա տեսաւ հանրաց կառքի նման մի բան, որի երկու կողմերի վրա չարված էին մարդիկ։ Ինքն էլ նստեց, երբ իմացաւ, որ տանում է դէպի երկաթուղու կայարանը։

Երկաթուղու կայարանում նա գտաւ մեծ բազմութիւն, որ սպասում էին գնացքին։ Ցանկարծ նրա ականջին դիպաւ մի ծանօթ ձայն։

—«Վարդան...

Վարդանը յետ նայեց, նրա առջև կանգնած էր պ. Սալմանը։ Երկու վաղեմի բարեկամները գրկախառնվեցան։

—«Ինչա այդպէս, բարեկամ, խօսեց պ. Սալմանը չը թողնելով Վարդանի ասը իր ձեռքից,—մենք զարձեալ տեսնվում ենք միմեանց հետ ուղիղ երկու տարիւր տարուց յետոյ...բաւական երկար ժամանակ է....Դու գեռ նոյնն ես մնացել, Վարդան, դու ամենևին չես փոխվել....Բայց այս երկու դարերի ընթացքում մեծ փոփոխութիւններ եղան մեր երկրում....Ցիրում ես, Վարդան, մի անգամ քեզ ասում էի, թէ Հայաստանը մարդ-